

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий інститут мистецтв
Кафедра сценічного мистецтва і хореографії

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
з дисципліни
«СЦЕНІЧНА МОВА»**

Освітньо-професійна програма «Сценічне мистецтво»
першого (бакалаврського) рівня

за спеціальністю 026 Сценічне мистецтво
галузі знань 02 Культура і мистецтво

Затверджено на засіданні кафедри
сценічного мистецтва і хореографії.
Протокол № 9 від «18» жовтня 2023 р.

Івано-Франківськ – 2023 рік

Методичні рекомендації до самостійної роботи для студентів за спеціальністю
026 Сценічне мистецтво
«18» жовтня 2024 р. 83 с.

Розробники:

*доцент кафедри сценічного мистецтва і хореографії Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, заслужений працівник культури України **Грицан Н.В.***

*доцент кафедри сценічного мистецтва і хореографії Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат мистецтвознавства **Прокоп'як В.Б.***

Методичні рекомендації затверджені на засіданні сценічного мистецтва і хореографії

Протокол № 9 від «18» жовтня 2023 р.

Завідувач кафедри _____ (Кукуруза Н. В.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

« 18 » жовтня 2024 р.

Схвалено Навчально-методичною комісією Навчально-наукового інституту мистецтв.

Протокол № 4 від « 12 » лютого 2024 р.

Голова _____ (Макогін Г. В.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

« 12 » лютого 2024 р.

УДК 378.016:792.024.3]808.5(072)
ББК 85.334.076
Г85
П80

Затверджено та рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол № 4 від 14 лютого 2024 р.)

Автори:

Грицан Надія Володимирівна – доцент кафедри сценічного мистецтва і хореографії Навчально-наукового інституту мистецтв, заслужений працівник культури України.

Прокоп'як Віра Богданівна – доцент кафедри сценічного мистецтва і хореографії Навчально-наукового інституту мистецтв, кандидат мистецтвознавства.

Рецензенти:

Держипільський Ростислав Любомирович – професор кафедри сценічного мистецтва і хореографії Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету, народний артист України.

Кукуруза Надія Вікторівна – доцент кафедри сценічного мистецтва і хореографії Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету, кандидат мистецтвознавства, заслужений працівник культури України.

Грицан Н.В., Прокоп'як В.Б.

Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з дисципліни «Сценічна мова» освітнього рівня «бакалавр»: освітньо-професійна програма «Сценічне мистецтво», спеціальність 026 Сценічне мистецтво, галузі знань 02 Культура і мистецтво укладена відповідно до вимог підготовки фахівців, представлених у законодавчих і нормативних документах про вищу освіту. Івано-Франківськ, 2023. 83 с.

© Грицан Надія Володимирівна,
Прокоп'як Віра Богданівна, 2023 р.

© Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2023 р.

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка
2. Структурно-логічна схема дисципліни «Сцеічна мова» (міждисциплінарні зв'язки)
3. Загальні методичні вказівки щодо організації навчання та самостійної роботи.
4. Програма навчальної дисципліни
5. Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи
6. Методи і форми контролю знань
7. Рекомендована література

1. Пояснювальна записка

Зміст навчальної дисципліни

Фахова підготовка актора фахівця є складним процесом, що вимагає не лише досконалого оволодіння основами сценічного мистецтва та формування виконавських навичок, але й інтелектуального і загальнокультурного розвитку особистості, здатної вільно і самостійно мислити та діяти. Синтетичний характер діяльності фахівця театральної сфери ставить вимоги цілісності, єдності, професійної спрямованості культурологічних та освітянських компонентів його підготовки. У зв'язку з цим у науковій організації навчального процесу особливого значення набуває комплекс дисциплін, що впливають на формування особистості в професійному, мистецькому, культурологічному, соціально-педагогічному аспектах.

«Сценічна мова» є однією з основних фахових дисциплін спеціальності 026 «Сценічне мистецтво», яка вивчається впродовж чотирьох курсів (I-VIII семестри), та забезпечує професійну підготовку студентів в оволодінні всіма виражальними засобами слова: виразною, логічною, емоційно-образною мовою, чіткою дикцією, гнучким тембрально-багатим голосом, основними стилістичними та логіко-граматичними законами сучасної літературної української мови.

Програма вивчення обов'язкової навчальної дисципліни «Сценічна мова» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 026 Сценічне мистецтво. Предметом вивчення навчальної дисципліни є засвоєння студентами фахових знань, умінь та навичок зі сценічної мови.

Мета полягає у формуванні системи практичних вмінь і навичок оволодіння сценічною мовою; засвоєнні знань про теоретичні засади курсу; набутті професійних навичок техніки словесної дії; удосконаленні культури мови та виконавської майстерності студентів.

Завдання:

- виховувати культуру мовлення;
- пропагувати українську мову;

- вдосконалювати її зображувальні;
- технологічні та експресивно-емоційні багатства;
- формувати у студентів художні смаки та уподобання на кращих творах українських класиків та сучасної літератури.

Вивчення дисципліни «Сценічна мова» сприяє формуванню у студента таких **компетентностей**:

Загальнонаукові компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу й синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати фундаментальні знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Здатність вільно спілкуватися державною мовою України.

ЗК6. Здатність до критики й самокритики.

ЗК7. Здатність до адаптації та дії в нових ситуаціях.

ЗК8. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК9. Здатність виявляти, ставити і вирішувати проблеми.

ЗК10. Здатність до автономної і командної роботи

ЗК11. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

ЗК13. Здатність оцінювати і забезпечувати якість виконаних робіт

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

ФК2. Здатність генерувати задум і здійснювати розробку нової художньої ідеї та її втілення у творі сценічного мистецтва.

ФК3. Здатність до комплексного оперування специфічною системою виражальних засобів (пластично-зображальних, звукових, акторсько-виконавських, монтажно-композиційних, сценарно-драматургічних) в процесі самостійного створення сценічного твору.

ФК4. Здатність до публічної презентації результату власної творчої (інтелектуальної) діяльності.

ФК5. Здатність до аналізу сценічного твору.

ФК6. Здатність вільно орієнтуватися в напрямках, стилях, жанрах творів сценічного мистецтва.

ФК7. Здатність орієнтуватися в історії різних видів мистецтва, розуміти можливість їх застосування в синтетичному сценічному творі.

ФК9. Здатність до ефективної діяльності в колективі в процесі створення синтетичного за своєю природою сценічного твору, керівництва роботою і / або участі у складі творчої групи в процесі його підготовки.

ФК10. Здатність здійснювати вибір та аналіз художнього твору для показу (демонстрації) та визначати спосіб його інтерпретації.

ФК11. Здатність до вибору відповідних до творчого задуму виражальних засобів сценічного слова.

ФК12. Здатність оперувати новітніми інформаційними й цифровими технологіями в процесі реалізації художньої ідеї та осмислення творчого результату.

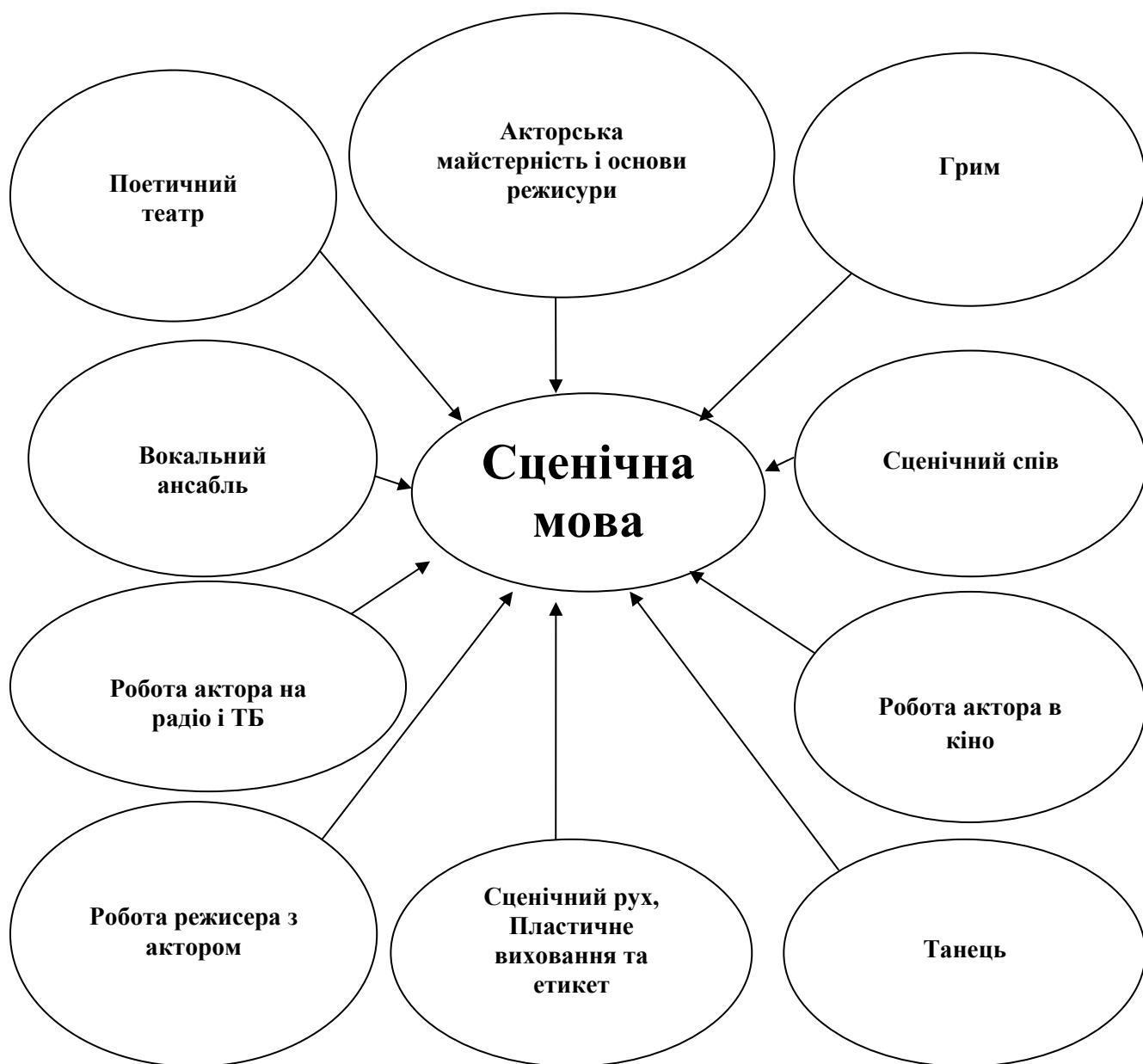
ФК16. Здатність співвідносити особисте розуміння художньої ідеї твору із зовнішнім контекстом.

ФК18. Здатність передавати знання про мистецтво художнього слова різноманітними шляхами й засобами.

2. Структурно-логічна схема навчальної дисципліни

«Сценічна мова»

(міждисциплінарні зв'язки)

3. Загальні методичні вказівки щодо організації навчання і самостійної роботи

Вступ

«Мова – це форма людської думки, що в арсеналі актора (раніше, ніж жест, міміка, мізансцена) є фактом, елементом майстерності» (Лесь Курбас). Різноманітність форм сучасних театрів покликана реалізувати державні завдання у сфері мовленнєвої політики. У цьому зв'язку особлива відповідальність покладається на педагогічні колективи, що готують майбутніх акторів, режисерів, дикторів радіо та телебачення, читців.

Майбутній актор драматичного театру і кіно повинен: володіти культурою мовлення, повним комплексом звукових компонентів живої мови (ритмомелодикою інтонацій, градаціями темпу, ритму і голосності мовлення, різноманітням тембрових барв голосу); користуватися багатством засобів художньої виразності у роботі над сценічним твором, застосовувати отримані знання і навички для створення цілісного і довершеного виконання сценічного твору.

В основі цієї програми – теоретичні погляди та практичний досвід корифеїв світового та вітчизняного театрів В. І. Немировича-Данченка, Л. М. Курбаса, М. М. Крушельницького, І. О. Мар'яненка, П. К. Саксаганський, Л. І. Сердюка, Р. О. Черкашина, Ю. Гротовського та ін. Закони перетворення авторського тексту на живу словесну дію, робота над технікою й виразністю акторської мови спираються на наукові праці мовознавців, театрознавців, психологів, фізіологів, акустиків та викладачів сценічної мови.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

а) знати:

- теоретичні основи предмета «Сценічна мова»;
- стилі різних авторів та епох;
- структурування віршованих творів української, зарубіжної класики та поетичних творів сучасних авторів;
- теорію словесної дії;

- практичний досвід корифеїв світового та українського театрів, праці мовознавців, театрознавців, фізіологів, акустиків з питань сценічного мовлення, культури мовлення та роботи актора над словом.

б) вміти:

- керуватись у практичній діяльності та вільно володіти всім комплексом виражальних засобів зовнішньої та внутрішньої техніки словесної дії актора: діафрагмовим диханням, чіткою дикцією, виразним, звучним, польотним, тембрально-чистим голосом; жестом, мімікою; уявою, увагою, внутрішніми баченнями, спілкуванням, тощо.

- володіти всім комплексом звукових компонентів живої мови: ритмомелодикою інтонацій, градаціями темпу, ритму і голосності мовлення, різноманітним тембровим барв голосу;

- визначати стилі різножанрових творів;

- самостійно працювати та готувати твір до виконання.

У кінцевому результаті, відповідно до поставленої мети і визначених цілей програми, випускники оволодіють теоретичними знаннями, практичними навичками та вміннями зі сценічної мови. Здобувши високий рівень фахової підготовки, вони зможуть успішно працювати у царині культури і мистецтва.

На засвоєння курсу «Сценічна мова» навчальним планом у I-VIII семестрах відведено **1260** годин. З них аудиторних – **420** годин (лекційних – **30** годин, практичних – **290** годин, індивідуальних – **100** годин), самостійної роботи **840** години.

4. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Культура сценічного мовлення. Техніка мовлення.

Тема 1. Сценічна мова. Мета, завдання, значення та специфіка.

Тема 2. Орфоепія. Засвоєння норм української літературної вимови.

Тема 3. Дикція. Виховання мовного апарату до чіткої дикції.

Тема 4. Дихання. Засвоєння реберно-діафрагмового типу дихання.

Тема 5. Голос. Постановка мовного голосу.

Тема 6. Логічна інтонація – основа осмисленої мови.

Тема 7. Робота над текстом (публіцистика, описова проза)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Логіка мовлення актора. Робота над текстом.

Тема 8. Сценічна мова. Мета, завдання, значення та специфіка.

Тема 9. Орфоепія. Засвоєння норм української літературної вимови.

Тема 10. Дикція. Виховання мовного апарату до чіткої дикції.

Тема 11. Дихання. Засвоєння реберно-діафрагмового типу дихання.

Тема 12. Голос. Постановка мовного голосу.

Тема 13. Логічна інтонація – основа осмисленої мови.

Тема 14. Робота над текстом (публіцистика, описова проза)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Словесна дія актора у творах усної народної творчості.

Тема 1. Орфоепія та дикція.

Тема 2. Дихання та голос.

Тема 3. Основи віршування. Віршована мова.

Тема 4. Словесна дія.

Тема 5. Гумористичний жанр. Особливості роботи над байкою, гуморескою, анекдотом.

Тема 6. Твори усної народної творчості. Особливості виконання казки.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. Особливості роботи над казкою.

Тема 7. Орфоепія та дикція.

Тема 8. Дихання та голос.

Тема 9. Основи віршування. Віршована мова.

Тема 10. Словесна дія.

Тема 11. Гумористичний жанр. Особливості роботи над байкою, гуморескою, анекдотом.

Тема 6. Твори усної народної творчості. Особливості виконання казки.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. Робота актора над різножанровими віршованими творами

Тема 1. Техніка сценічного мовлення

Тема 2. Стель автора. Авторські стилістичні засоби виразності.

Тема 3. Особливості роботи над різножанровими віршованими творами

Тема 4. Робота над прозовим твором (оповіданням). Образ оповідача.

Тема 5. Підготовка читецьких програм до вечорів та конкурсів.

Тема 6. Читання тексту з листа.

Тема 7. Робота над словом у класі майстерності актора.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. Робота актора над прозовим твором.

Тема 8. Техніка сценічного мовлення

Тема 9. Стель автора. Авторські стилістичні засоби виразності.

Тема 10. Особливості роботи над різножанровими віршованими творами

Тема 11. Робота над прозовим твором (оповіданням). Образ оповідача.

Тема 12. Підготовка читецьких програм до вечорів та конкурсів.

Тема 13. Читання тексту з листа.

Тема 14. Робота над словом у класі майстерності актора.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7. Монолог у майстерності актора

Тема 1. Техніка сценічного мовлення

Тема 2. Монолог у мистецтві драматичної вистави.

Тема 3. Літературно-музична композиція та монтаж.

Тема 4. Робота над словом в класі майстерності актора.

Тема 5. Практичні (семінарські) заняття з теоретичного курсу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 8. Словесна дія актора у літературній композиції

Тема 6. Техніка сценічного мовлення

Тема 7. Монолог у мистецтві драматичної вистави.

Тема 8. Літературно-музична композиція та монтаж.

Тема 9. Робота над словом в класі майстерності актора.

Тема 10. Практичні (семінарські) заняття з теоретичного курсу.

5. Методичні рекомендації до вивчення тем та виконання самостійної роботи

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Культура сценічного мовлення. Техніка мовлення.

Тема 1. Сценічна мова. Мета, завдання, значення та специфіка.

Тема, перш за все, складається з теоретичної частини. Тому, важливо самостійно засвоїти отримані знання на лекційному занятті про мету, завдання, значення та специфіку сценічної мови. Крім того, у процесі самостійної роботи над темою, студенту необхідно виховувати культуру власного мовлення, пропагувати українську мову, вдосконалювати її зображувальні, технологічні та експресивно-емоційні багатства.

Запитання для самоперевірки.

1. Які завдання вивчення дисципліни?
2. Що є метою вивчення сценічної мови?
3. Яке значення та специфіка дисципліни?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Зафіксувати отримані теоретичні знання про дисципліну.

Слідкувати за повсякденним мовленням, самостійно виправляти помилки, дотримуватись культури мовлення, щоб впродовж першого року навчання досягти якісного мовлення і довести його до автоматизму.

Література

1. Барабан Л. І. Український тлумачний словник театральної лексики. К. : Просвіта, 2002. 152 с.
2. Грицан Надія. Сценічна мова: методичний посібник. Калуш. 1994. 68 с.
3. Культура української мови: довідник. Київ: Либідь, 1990. 301 с.
4. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб.: Астропринт, 2010. 133 с.
5. Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2008. 197 с.
6. Орел Є. Р., Кучин П. З. Особливості законів сценічної мови (постановка проблеми). *Соціально-гуманітарний вісник*. 2017. №17. С. 66–67

7. Орфоепічний словник української мови: В 2 т. К.: Довіра. 2001. 955 с.
8. Сорока І., Голуб К. Специфіка техніки сценічного мовлення в акторському мистецтві початку ХХ І століття. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Сценічне мистецтво. 2020 № 3. С. 210-220.

Тема 2. Орфоенія. Засвоєння норм української літературної вимови.

Важливим методом роботи для засвоєння орфоенії є практичні тренувальні вправи, що базуються на літературному матеріалі. Корисні різні форми їх виконання: самостійні, індивідуальні і викладачем, групові, що дають можливість опрацьовувати не тільки вимову, а й розвивати слухове сприйняття. Свідомий контроль вимови допоможе уникнути орфоепічних порушень, які досить часто змінюють семантику слова, мелодику та звукову гармонію української літературної мови.

На спеціальну увагу заслуговує робота по визначенню нормативності наголосу, який, як відомо, в українській мові рухомий. Тут варто навчити студентів користуватися словниками, довідниками, опрацьовувати орфоепічні картки, писати орфоепічні диктанти з визначенням словесного наголосу тощо.

Ефективність роботи залежить від самоконтролю, послідовної щоденної практики і дотримання єдиного мовного режиму в побуті та університеті.

Запитання для самоперевірки.

1. Які вам відомі засоби для подолання слів-суржиків та індивідуальних вад мовлення?
2. Назвіть різновиди словників, які використовують для розуміння та покращення сценічного мовлення.
3. Перелічіть основні орфоепічні правила.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Складання «антисловників», «мовних портретів» і «орфоепічних карток»

Література

1. Антисуржик / за ред. О. Серебрянської. Львів : Апріорі, 2017. 304 с.

2. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
3. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
4. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
5. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
6. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
7. Орфоепічний словник української мови: В 2 т. К.: Довіра. 2001. 955 с.

Тема 3. Дикція. Виховання мовного апарату до чіткої дикції.

Робота над дикцією слід починати з постановки правильного положення артикуляційних органів з урахуванням класифікації звуків за місцем, способом творення, участю голосу й шуму, твердістю і м'якістю, акустичним враженням та за участю носового резонансу. Звуки потрібно тренувати у звукосполученнях, словах та спеціально підібраних текстах. Для безпосереднього зв'язку техніки з внутрішнім життям актора проробляються вправи, які знімають акцент з фонаційного звучання, спонукають до творчого самопочуття. Вони створюються уявою та запропонованими обставинами, які породжують внутрішні збудники і примушують виконавця «діяти», тобто вимовляти текст з певним завданням: наказувати, просити, забороняти, заспокоювати тощо.

Під контролем викладача відбуваються індивідуальні заняття, на яких студенти виправляють свої дикційні недоліки: сигматизм, «крізьзубість», мляву артикуляцію, малорухливість губів, недоговорення закінчень тощо.

Впродовж самостійної роботи слід зафіксувати і напрацювати формування правильної дикції.

Одним з важливих етапів роботи над дикцією є робота над чистомовками. Починати роботу над чистомовкою треба з осмислення тексту, з'ясування мети її передачі, вимовляти спочатку повільно, потім поступово прискорюючи, але кожного разу з виправданням для себе: чому текст вимовляється у різних темпах мовлення?

Дикція та орфоепія повинні стати підсвідомою, доведеною до автоматизму основою технічної майстерності, без якої студент не має права виходити на сцену. Засвоєна нормативність надасть змогу думати не про вимову, а про розкриття і донесення до слухача авторської думки.

Запитання для самоперевірки.

1. Яке значення чистомовок і скоромовок в роботі актора над словом?
2. Опишіть будову мовного апарату.
3. Що таке чистомовка?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Опрацювання вимови складних звукосполучень в ізольованому виді, в словах, прислів'ях, творах народної творчості. Виявлення та усунення дикційних недоліків при наявності нормального мовного апарату: млявої артикуляції, скованості щелеп, нерухомості губ, вимови крізь зуби, нечіткої вимови звуків (всередині та в кінці слів), швидкої або надто повільної мови. Напрацювання створеного на практичних заняттях комплексу тренувальних вправ для індивідуального виправлення мовних недоліків студентів. Практичне засвоєння дикційної нормативності на матеріалі чистомовок, віршових та прозових творів. Тренування чіткості вимови в різних темпах мовлення, в статиці та в русі з використанням м'ячів, скакалок тощо.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.

2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
4. Кобзар Т.В. Діалогічна форма спілкування в мовно-голосових тренінгах як спосіб формування навички взаємодіяти. *Науковий Вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого*. Мистецька педагогіка. №26. Київ, 2020. С. 166–172
5. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
6. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
7. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
8. Орфоепічний словник української мови: В 2 т. К.: Довіра. 2001. 955 с.

Тема 4. Дихання. Засвоєння реберно-діафрагмального типу дихання.

Роботу варто розпочати з самомасажу (вібраційний, гігієнічний або точковий), які останнім часом увійшли в педагогічну практику. Вони розігрівають м'язи обличчя, шиї, живота, спини, сприяють розслабленню голосомовного апарату, знімають нервово - емоційну напругу, включають системи резонаторів, посилюють тонус та вібраційне відчуття звуку.

Для опрацювання реберно-діафрагмального типу дихання, яким користуються для постановки розмовного голосу, необхідно усвідомити його переваги й особливості.

Слід зосередитись на засвоєнні цілого ряду спеціальних вправ, розроблених в сучасній методиці сценічної мови: виробляється найбільш

органічний і гігієнічний процес носового дихання; тренуються дихальні м'язи «мовного поясу», що регулюють вдихання та видихання і створюють необхідну “опору” звукові, а також грудної клітки, які забезпечують відсутність зовнішніх ознак і сприяють вільному нормальному положенню голосового апарату. Тренінг проводиться не тільки в статиці (стоячи, сидячи, лежачи), а й під час руху (нахилянь, підстрибувань, пробіжок тощо).

Вправи опрацьовують зі звуком та звукосполученнями, потім поступово підключають фрази, тексти, в яких контролюється орфоєпія, дикція та логіка мови. Тільки в результаті постійного тренування всі дихальні органи звикнуть до автоматичності роботи змішано-діафрагмального типу дихання.

Для більш свідомого засвоєння процесу дихання студенти знайомляться з різними методиками про роботу дихального апарату

Запитання для самоперевірки.

1. Які ви знаєте відділи мовного апарату?
2. Яке значення має правильно поставлене дихання та голос для сценічної мови актора.
3. Які є типи дихання і яким з них повинен володіти і користуватись актор?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Студент повинен досконало оволодіти реберно-діафрагмовим типом дихання в різних положеннях тіла та у русі; використовувати його переваги у процесі мовлення; свідомо керувати м'язами дихального апарату.

Слід звернути увагу на виховання якостей фонаційного дихання: глибини, частоти, висоти, добирання повітря.

Студенти повинні знати про різні типи дихання (високий, або ключичний; середній, або грудний; низький, або діафрагмальний; змішано - діафрагмальний), їх ознаки і при потребі вміти їх застосовувати.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоєпічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.

2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
4. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
5. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.

Тема 5. Голос. Постановка мовного голосу.

Починається робота з визначення позитивних голосових якостей студентів та властивих їм недоліків типу: обмежений діапазон, однотонність, інтонаційна невиразність, тембральна немилозвучність (сиплість, гугнявість, тусклість, хриплість, верескливість, галасливість тощо).

Опрацьовується спеціальний комплекс початкових вправ, спрямованих на оволодіння діафрагмо-реберним диханням в координації зі звуком: зняття м'язового напруження з фонаційних шляхів, закріплення «центру», правильне користування резонаторами та регістрами. Найдоцільніші з них - на резонацію, поєднання сонорних М, Н, Л, Р зі звукорядом голосних звуків і легке, без напруження підвищення і пониження рядків півтонами, що вимовляються наспівним і розмовним способом. Надалі до тренування залучаються окремі фрази та невеличкі віршовані тексти. В процесі роботи необхідно добитися автоматизму звучання на «опорі» та в середньому регістрі, при цьому скоординувати роботу всіх факторів голосоутворення: органів дихання, резонуючих порожнин тощо.

Одним з аспектів методики роботи над голосом є слово в русі. Використовуючи набуті навички, студенти повинні розкрити зміст тексту в поєднанні з пластичними засобами: жестами, рухами, ходою, бігом, танком тощо. Вправи вимагають перевірки та закріплення м'язів мовноголосового

апарату, дотримання орфоепічно-дикційної нормативності, чіткого донесення логічної послідовності та інтонаційної мелодики літературного матеріалу.

Процес постановки розмовного голосу складний, результат дасть послідовна, систематична та наполеглива робота.

Запитання для самоперевірки.

1. Дайте характеристику мовного фонаційного голосу.
2. Що є основою постановки голосу?
3. Назвіть найяскравіший засіб виразності акторської майстерності

Запитання та завдання для самостійної роботи

Виконуйте вправи на розвиток голосового діапазону, сили звука, гнучкості, тембрової рухливості, темпоритму мови (на текстах прислів'їв, чистомовок, віршованих творів). Опрацюйте комплекс тренувальних вправ на координацію реберно-діафрагмового дихання зі звуком, словом. Тренування слова в русі «на опорі» та в середньому регістрі у поєднання з пластичними засобами: жестами, ходою, бігом, танком тощо.

Література

1. Багмут А. Інтонація як засіб мовної комунікації. Київ: Наукова думка, 1980. 244 с.
2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Кобзар Т.В. Діалогічна форма спілкування в мовно-голосових тренінгах як спосіб формування навички взаємодіяти. *Науковий Вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого*. Мистецька педагогіка. №26. Київ, 2020. С. 166–172
4. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
5. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.

6. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
7. Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2008. 197 с.

Тема 6. Логічна інтонація – основа осмисленої мови.

Варто розпочати роботу над літературним матеріалом з членування на мовні такти, що допоможе більш детально його зрозуміти та проаналізувати.

Студент повинен засвоїти різновиди пауз, які, в залежності від змісту, форми, завдань, намірів, емоційної насиченості, виконують різні функції - граматичну, логічну, емоційну, ритмічну. Пам'ятати, що важливу роль для донесення суті тексту відіграє логічний наголос - найголовніше слово у мовному такті, в якому сконцентровано точність висловлюваної думки. Правила логічного наголосу – це один з аспектів процесу осмислення і виконання художнього твору. Вони допомагають уникнути механічного словоговоріння, перетворити текст на словесну дію. Сприятиме цьому й емоційна функція логічного наголосу, що якнайтісніше взаємодіє з смисловим навантаженням і вимагає не тільки технічного акцентування (уповільнення вимовляння, посилення голосу, зміни тому, використання люфт-пауз), а й яскравого образного бачення, оцінки, ставлення.

Детально вивчаються пунктуаційні знаки, які мають різну дійову природу та інтонаційну палітру звучання, що допомагає якомога точніше передавати текст і підтекст.

Один з етапів роботи - вміння визначити логічну перспективу фрази та твору. Для цього необхідно усвідомити головну думку, її рух, простежити за її розвитком і пронести через увесь текст з метою активного впливу на глядача. Весь розділ базується на законах інтонації та мелодики української мови, які урізноманітнюють і збагачують діалогічне мовлення у виставах та при читанні будь-якого літературного матеріалу.

Запитання для самоперевірки.

1. Що таке мовний такт, пауза?

2. Як знаходити логічний наголос?
3. Дайте визначення логічній перспективі.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Опрацювати текст, розкриваючи авторські думки твору через правильне логічне осмислення тексту та засвоєння найхарактерніших мовно-інтонаційних структур, вкладених у ряд певних загальних правил логічного читання. Створення партитури логічного інтонування та вдосконалення інтонаційної виразності тексту.

Література

1. Багмут А. Інтонація як засіб мовної комунікації. Київ: Наукова думка, 1980. 244 с.
2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
4. Кобзар Т.В. Діалогічна форма спілкування в мовно-голосових тренінгах як спосіб формування навички взаємодіяти. *Науковий Вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого*. Мистецька педагогіка. №26. Київ, 2020. С. 166–172
5. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122 с.
6. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
7. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
8. Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2008. 197 с.

Тема 7. Робота над текстом (публіцистика, описова проза)

Спочатку роботи студентів необхідно дотримуватися координації щодо технічного тренінгу і словесної дії, тобто збагатити текст багатьма чинниками, які повинні викликати потребу «діяти» словом, передавати свої картини-бачення і ставлення до них.

У I семестрі – це робота над найпростішим літературним матеріалом: прислів'я, притчі, приказки, лічилки, невеличкі вірші, на яких закріплюється дикційно-орфоепічна нормативність. Форма виконання найчастіше діалогічна. Оволодіння її законами є однією з методичних настанов предмета.

Запитання для самоперевірки.

1. Якими засобами виразності потрібно користуватися в процесі виконання прозового твору?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Необхідно оволодіти мистецтвом розповіді у найтіснішій взаємодії з технікою мови; розширити і збагатити засоби виразності майстерності актора, такі як: творча уява, фантазія, оцінка, ставлення, різновиди психофізичного самопочуття; набути навичок публічного образного мислення і емоційно впливати на свого партнера або слухача.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
4. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.

5. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
6. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
7. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
8. Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2008. 197 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Логіка мовлення актора. Робота над текстом.

Тема 8. Сценічна мова. Мета, завдання, значення та специфіка.

Тема, перш за все, складається з теоретичної частини. Тому, важливо самостійно засвоїти отримані знання на лекційному занятті про мету, завдання, значення та специфіку сценічної мови. Крім того, у процесі самостійної роботи над темою, студенту необхідно виховувати культуру власного мовлення, пропагувати українську мову, вдосконалювати її зображувальні, технологічні та експресивно-емоційні багатства.

Запитання для самоперевірки.

1. Які завдання вивчення дисципліни?
2. Що є метою вивчення сценічної мови?
3. Яке значення та специфіка дисципліни?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Зафіксувати отримані теоретичні знання про дисципліну.

Слідкувати за повсякденним мовленням, самостійно виправляти помилки, дотримуватись культури мовлення, щоб впродовж першого року навчання досягти якісного мовлення і довести його до автоматизму.

Література

1. Барабан Л. І. Український тлумачний словник театральної лексики. К. : Просвіта, 2002. 152 с.
2. Грицан Надія. Сценічна мова: методичний посібник. Калуш. 1994. 68 с.

3. Культура української мови: довідник. Київ: Либідь, 1990. 301 с.
4. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб.: Астропринт, 2010. 133 с.
5. Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2008. 197 с.
6. Орел Є. Р., Кучин П. З. Особливості законів сценічної мови (постановка проблеми). *Соціально-гуманітарний вісник*. 2017. №17. С. 66–67
7. Орфоепічний словник української мови: В 2 т. К.: Довіра. 2001. 955 с.
8. Сорока І., Голуб К. Специфіка техніки сценічного мовлення в акторському мистецтві початку ХХ І століття. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Сценічне мистецтво. 2020 № 3. С. 210-220.

Тема 9. Орфоепія. Засвоєння норм української літературної вимови.

Важливим методом роботи для засвоєння орфоепії є практичні тренувальні вправи, що базуються на літературному матеріалі. Корисні різні форми їх виконання: самостійні, індивідуальні і викладачем, групові, що дають можливість опрацювати не тільки вимову, а й розвивати слухове сприйняття. Свідомий контроль вимови допоможе уникнути орфоепічних порушень, які досить часто змінюють семантику слова, мелодику та звукову гармонію української літературної мови.

На спеціальну увагу заслуговує робота по визначенню нормативності наголосу, який, як відомо, в українській мові рухомий. Тут варто навчити студентів користуватися словниками, довідниками, опрацювати орфоепічні картки, писати орфоепічні диктанти з визначенням словесного наголосу тощо.

Ефективність роботи залежить від самоконтролю, послідовної щоденної практики і дотримання єдиного мовного режиму в побуті та університеті.

Запитання для самоперевірки.

1. Які вам відомі засоби для подолання слів-суржиків та індивідуальних вад мовлення?

2. Назвіть різновиди словників, які використовують для розуміння та покращення сценічного мовлення.
3. Перелічіть основні орфоепічні правила.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Складання «антисловників», «мовних портретів» і «орфоепічних карток»

Література

1. Антисуржик / за ред. О. Серебрянської. Львів : Априорі, 2017. 304 с.
2. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
3. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
4. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
5. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
6. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
7. Орфоепічний словник української мови: В 2 т. К.: Довіра. 2001. 955 с.

Тема 10. Дикція. Виховання мовного апарату до чіткої дикції.

Робота над дикцією слід розпочинати з постановки правильного положення артикуляційних органів з урахуванням класифікації звуків за місцем, способом творення, участю голосу й шуму, твердістю і м'якістю, акустичним враженням та за участю носового резонансу. Звуки потрібно тренувати у звукосполученнях, словах та спеціально підібраних текстах. Для безпосереднього зв'язку техніки з внутрішнім життям актора проробляються вправи, які знімають акцент з фонаційного звучання, спонукають до творчого самопочуття. Вони створюються уявою та запропонованими обставинами, які

породжують внутрішні збудники і примушують виконавця «діяти», тобто вимовляти текст з певним завданням: наказувати, просити, забороняти, заспокоювати тощо.

Під контролем викладача відбуваються індивідуальні заняття, на яких студенти виправляють свої дикційні недоліки: сигматизм, «крізьзубість», мляву артикуляцію, малорухливість губів, недоговорення закінчень тощо. Впродовж самостійної роботи слід зафіксувати і напрацювати формування правильної дикції.

Одним з важливих етапів роботи над дикцією є робота над чистомовками. Починати роботу над чистомовкою треба з осмислення тексту, з'ясування мети її передачі, вимовляти спочатку повільно, потім поступово прискорюючи, але кожного разу з виправданням для себе: чому текст вимовляється у різних темпах мовлення?

Дикція та орфоепія повинні стати підсвідомою, доведеною до автоматизму основою технічної майстерності, без якої студент не має права виходити на сцену. Засвоєна нормативність надасть змогу думати не про вимову, а про розкриття і донесення до слухача авторської думки.

Запитання для самоперевірки.

1. Яке значення чистомовок і скоромовок в роботі актора над словом?
2. Опишіть будову мовного апарату.
3. Що таке чистомовка?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Опрацювання вимови складних звукосполучень в ізольованому виді, в словах, прислів'ях, творах народної творчості. Виявлення та усунення дикційних недоліків при наявності нормального мовного апарату: млявої артикуляції, скованості щелеп, нерухомості губ, вимови крізь зуби, нечіткої вимови звуків (всередині та в кінці слів), швидкої або надто повільної мови. Напрацювання створеного на практичних заняттях комплексу тренувальних вправ для індивідуального виправлення мовних недоліків студентів. Практичне засвоєння дикційної нормативності на матеріалі чистомовок, віршових та прозових творів.

Тренування чіткості вимови в різних темпах мовлення, в статиці та в русі з використанням м'ячів, скакалок тощо.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
4. Кобзар Т.В. Діалогічна форма спілкування в мовно-голосових тренінгах як спосіб формування навички взаємодіяти. *Науковий Вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого*. Мистецька педагогіка. №26. Київ, 2020. С. 166–172
5. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
6. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
7. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
8. Орфоепічний словник української мови: В 2 т. К.: Довіра. 2001. 955 с.

Тема 11. Дихання. Засвоєння реберно-діафрагмового типу дихання.

Роботу варто розпочати з самомасажу (вібраційний, гігієнічний або точковий), які останнім часом увійшли в педагогічну практику. Вони розігрівають м'язи обличчя, шиї, живота, спини, сприяють розслабленню

голосомовного апарату, знімають нервово - емоційну напругу, включають системи резонаторів, посилюють тонус та вібраційне відчуття звуку.

Для опрацювання реберно-діафрагмального типу дихання, яким користуються для постановки розмовного голосу, необхідно усвідомити його переваги й особливості.

Слід зосередитись на засвоєнні цілого ряду спеціальних вправ, розроблених в сучасній методиці сценічної мови: виробляється найбільш органічний і гігієнічний процес носового дихання; тренуються дихальні м'язи «мовного поясу» (діафрагма та черевні), що регулюють вдихання та видихання і створюють необхідну “опору” звукові, а також грудної клітки, які забезпечують відсутність зовнішніх ознак і сприяють вільному нормальному положенню голосового апарату. Тренінг проводиться не тільки в статичі (стоячи, сидячи, лежачи), а й під час руху (нахилень, підстрибувань, пробіжок тощо).

Вправи опрацьовують зі звуком та звукосполученнями, потім поступово підключають фрази, тексти, в яких контролюється орфоєпія, дикція та логіка мови. Тільки в результаті постійного тренування всі дихальні органи звикнуть до автоматичності роботи змішано-діафрагмального типу дихання.

Для більш свідомого засвоєння процесу дихання студенти знайомляться з різними методиками про роботу дихального апарату

Запитання для самоперевірки.

1. Які ви знаєте відділи мовного апарату?
2. Яке значення має правильно поставлене дихання та голос для сценічної мови актора.
3. Які є типи дихання і яким з них повинен володіти і користуватись актор?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Студент повинен досконало оволодіти реберно-діафрагмовим типом дихання в різних положеннях тіла та у русі; використовувати його переваги у процесі мовлення; свідомо керувати м'язами дихального апарату.

Слід звернути увагу на виховання якостей фонаційного дихання: глибини, частоти, висоти, добирання повітря.

Студенти повинні знати про різні типи дихання (високий, або ключичний; середній, або грудний; низький, або діафрагмальний; змішано - діафрагмальний), їх ознаки і при потребі вміти їх застосовувати.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
4. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
5. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.

Тема 12. Голос. Постановка мовного голосу.

Починається робота з визначення позитивних голосових якостей студентів та властивих їм недоліків типу: обмежений діапазон, однотонність, інтонаційна невиразність, тембральна немилозвучність (сиплість, гугнявість, тусклість, хриплість, верескливість, галасливість тощо).

Опрацьовується спеціальний комплекс початкових вправ, спрямованих на оволодіння діафрагмо-реберним диханням в координації зі звуком: зняття м'язового напруження з фонаційних шляхів, закріплення «центру», правильне користування резонаторами та регістрами. Найдоцільніші з них - на резонацію, поєднання сонорних М, Н, Л, Р зі звукорядом голосних звуків і легке, без напруження підвищення і пониження рядків півтонами, що

вимовляються наспівним і розмовним способом. Надалі до тренування залучаються окремі фрази та невеличкі віршовані тексти. В процесі роботи необхідно добитися автоматизму звучання на «опорі» та в середньому регістрі, при цьому скоординувати роботу всіх факторів голосоутворення: органів дихання, резонуючих порожнин тощо.

Одним з аспектів методики роботи над голосом є слово в русі. Використовуючи набуті навички, студенти повинні розкрити зміст тексту в поєднанні з пластичними засобами: жестами, рухами, ходою, бігом, танком тощо. Вправи вимагають перевірки та закріплення м'язів мовно-голосового апарату, дотримання орфоепічно-дикційної нормативності, чіткого донесення логічної послідовності та інтонаційної мелодики літературного матеріалу.

Процес постановки розмовного голосу складний, результат дасть послідовна, систематична та наполеглива робота.

Запитання для самоперевірки.

1. Дайте характеристику мовного фонаційного голосу.
2. Що є основою постановки голосу?
3. Назвіть найяскравіший засіб виразності акторської майстерності.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Виконуйте вправи на розвиток голосового діапазону, сили звука, гнучкості, тембрової рухливості, темпоритму мови (на текстах прислів'їв, чистомовок, віршованих творів). Опрацюйте комплекс тренувальних вправ на координацію реберно-діафрагмового дихання зі звуком, словом. Тренування слова в русі «на опорі» та в середньому регістрі у поєднанні з пластичними засобами: жестами, ходою, бігом, танком тощо.

Література

1. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
2. Кобзар Т.В. Діалогічна форма спілкування в мовно-голосових тренінгах як спосіб формування навички взаємодіяти. *Науковий Вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення*

ім. І.К. Карпенка-Карого. Мистецька педагогіка. №26. Київ, 2020. С. 166–172

3. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
4. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
5. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
6. Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2008. 197 с.

Тема 13. Логічна інтонація – основа осмисленої мови.

Варто розпочати роботу над літературним матеріалом з членування на мовні такти, що допоможе більш детально його зрозуміти та проаналізувати.

Студент повинен засвоїти різновиди пауз, які, в залежності від змісту, форми, завдань, намірів, емоційної насиченості, виконують різні функції - граматичну, логічну, емоційну, ритмічну. Пам'ятати, що важливу роль для донесення суті тексту відіграє логічний наголос - найголовніше слово у мовному такті, в якому сконцентровано точність висловлюваної думки.

Варто добре засвоїти правила логічного наголосу, адже це один з аспектів процесу осмислення і виконання художнього твору. Вони допомагають уникнути механічного слогоговоріння, перетворити текст на словесну дію. Сприятиме цьому й емоційна функція логічного наголосу, що якнайтісніше взаємодіє з смисловим навантаженням і вимагає не тільки технічного акцентування (уповільнення вимовляння, посилення голосу, зміни тому, використання люфт-пауз), а й яскравого образного бачення, оцінки, ставлення.

Детально вивчаються пунктуаційні знаки, які мають різну дійову природу та інтонаційну палітру звучання, що допомагає якомога точніше передавати текст і підтекст.

Один з етапів роботи – вміння визначити логічну перспективу фрази та твору. Для цього необхідно усвідомити головну думку, її рух, простежити за її розвитком і пронести через увесь текст з метою активного впливу на глядача.

Запитання для самоперевірки.

4. Що таке мовний такт, пауза?
5. Як знаходити логічний наголос?
6. Дайте визначення логічній перспективі.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Опрацювати текст, розкриваючи авторські думки твору через правильне логічне осмислення тексту та засвоєння найхарактерніших мовно-інтонаційних структур, вкладених у ряд певних загальних правил логічного читання. Створення партитури логічного інтонування та вдосконалення інтонаційної виразності тексту.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
4. Кобзар Т.В. Діалогічна форма спілкування в мовно-голосових тренінгах як спосіб формування навички взаємодіяти. *Науковий Вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого*. Мистецька педагогіка. №26. Київ, 2020. С. 166–172
5. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122 с.

6. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
7. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
8. Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2008. 197 с.

Тема 14. Робота над текстом (публіцистика, описова проза)

Спочатку роботи студентів необхідно дотримуватися координації щодо технічного тренінгу і словесної дії, тобто збагатити текст багатьма чинниками, які повинні викликати потребу «діяти» словом, передавати свої картини-бачення і ставлення до них.

У II семестрі починається робота над прозовим уривком розповідного характеру нескладним за сюжетом, композицією, образами, з однією - двома подіями, близьким і зрозумілим студентом. Виходячи з цих умов, літературний матеріал вибирається самостійно. Викладач може запропонувати лише коло авторів.

Спершу твір слід переказати своїми словами. Мета переказу – викласти авторські думки, перетворивши їх у власний спогад студента. Для цього необхідно спрямувати його увагу на точне відтворення в своїй пам'яті зорових картин подій та вчинків персонажів, зберегти їх логічність, послідовність та емоційне осмислення. Крім того, переказ виховує розмовну тональність розповіді, яка полягає у невимушеному, природному вмінні говорити на сцені словами художнього твору, виключає декламування, штучне піднесення, надмірну експресивність тощо, привчаючи до відчуття правди та щирості.

Наступний етап – «розвідка розумом», логічний аналіз твору. Його пізнання супроводжуються визначенням основної думки, мети, заради якої розповідається уривок. У відповідності до цього робиться розстановка пауз, з'ясовуються логічні наголоси, усвідомлюється перспектива фрази та всього уривка.

Запитання для самоперевірки.

1. Назвіть етапи роботи над прозовим твором.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Студенту необхідно оволодіти мистецтвом розповіді у найтіснішій взаємодії з технікою мови; розширити і збагатити засоби виразності майстерності актора, такі як: творча уява, фантазія, оцінка, ставлення, різновиди психофізичного самопочуття; набути навичок публічного образного мислення і емоційно впливати на свого партнера або слухача.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
4. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
5. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
6. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
7. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
8. Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2008. 197 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Словесна дія актора у творах усної народної творчості.

Тема 1. Орфоепія та дикція.

Студенту слід удосконалювати знання з орфоепії, набуті на 1 курсі, продовжувати роботу по виробленню єдиних художньо-мовних принципів, основну увагу приділити вимові дзвінких, шиплячих, подовжених звуків та асиміляції. Систематизувати весь процес роботи над дикцією: удосконалюються дикційні навички та ускладнюються завдання щодо виразності і чистоти слова в різних темпах мовлення, різних голосових навантаженнях та емоційному напруженні.

Запитання для самоперевірки.

1. Чи потрібно повертатись до матеріалу про орфоепію і дикцію і чому?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Варто пригадати вправи на засвоєння правил літературної вимови. Опрацювати ускладнені скоромовки з метою органічного поєднання виразності слова та змістовності інтонацій – основи словесної дії. Проводити контроль за збереженням орфоепічних норм вимови.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
4. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
5. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
6. Орфоепічний словник української мови: В 2 т. К.: Довіра. 2001. 955 с.

Тема 2. Дихання та голос.

Слід продовжувати систематичну і послідовну роботу по закріпленню реберно-діафрагмального типу дихання та удосконалення набутих голосових навичок. Розширювати діапазон голосу, розвиваючи його силу, легкість, гнучкість, витривалість тощо. Ускладнюються тренувальні вправи, які збільшують об'єм видихуваного повітря, засвоюється кантилена довгої фрази. Традиційною є робота над гекзаметром. Різна варіативність його форм виконання (розмовний і наспівний тон, посилення і послаблення, прискорення і уповільнення, підвищення і пониження голосу) повинні сприяти ще й розкриттю змістовності та словесній дії.

Запитання для самоперевірки.

1. Що таке гекзаметр?
2. Які голосові величини вам відомі?
3. Які вправи слід використовувати для розширення діапазону?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Тренування вправ на закріплення реберно-діафрагмального типу дихання та закріплення діапазону голосу, його сили, градацій та рухливості. Звучання голосу в русі. Робота над гекзаметром. Оволодіння різножанровими формами гекзаметру.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
4. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.

5. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.

Тема 3. Основи віршування. Віршована мова.

Вивчити системи віршування, їх характерні ознаки, історичні зміни.

Найбільш детально опрацьовується силабо-тонічна система та її структурні ознаки.

Студент повинен навчитись швидко орієнтуватися в багатьох комбінаціях фонетичного ладу, визначати стопу, розміри, які забезпечують ритмічність вірша.

Варто запам'ятати, що таке рима та її різновиди, що надають віршові милозвучності та гармонійності. Варто знати, що строфа допоможе відчутти структуру вірша, яка об'єднує групу віршових рядків, пов'язаних римою та логікою. В ній виявляється ритмічний рух і набуває завершеності інтонаційна мелодія вірша. Потребує обізнаності різна варіантність розташування рим.

Рекомендується знати, що першооснова форми віршованої мови – це ритм, він визначає характер словесної дії, активізує її насиченість, гостроту, спроможний підказати образ, збільшити емоційну динаміку і головне – виховує потребу мислити і говорити ритмічно.

З ритмізацією вірша тісно пов'язані паузи, що сприяють упорядкуванню тексту та його дієвості. Студентам необхідно знати їх призначення для збереження форми вірша при передачі тексту слухачам.

Порядок роботи та аналіз поетичного твору, з урахуванням особливостей структури, відповідають основним завданням *підготовки до читання* прозового твору.

Запитання для самоперевірки.

1. Назвіть основні системи віршування.
2. Дайте визначення поняттям «пірихій», «спондей», «цезура».
3. Рими, їх організуюче значення. Види рим.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Закріпити теоретичний матеріал. Зробити аналіз поетичних творів різних систем та жанрів (балада, сонет, віршована казка, поема, верлібр і т.д.): дійовий, логічний, орфоепічний, темпоритмічний. Виявити музикальність віршованих творів.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Кукуруза Н. В. Майстерність ведучого: Навчальний посібник. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 176 с.
3. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.
4. Чамата Н.П. Ритміка Шевченка. К.: Наук. думка, 1974. 174 с.
5. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 4. Словесна дія.

Засвоїти закони живого мовлення на сцені та їх дієвості. Студенту слід ґрунтовно підійти до розуміння словесної дії як фундаментальної ознаки мистецтва сценічної мови.

Від студента вимагається засвоєння елементів внутрішньої техніки мови: її ілюстрованого підтексту, що збуджує активність виконавця, викликає потребу діяти, оцінки та ставлення, тобто вияву позиції до подій, персонажів, явищ, почуття правди тощо.

Робота над словесною дією потребує точного дотримання думки, її бачення і дії - процесу передачі думок з певною метою.

Запитання для самоперевірки.

1. Підтекст – це...
2. Які виражальні засоби живої мови та словесної дії ви знаєте?
3. Що таке темпоритм словесної дії?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Визначити підтексти у запропонованому творі, створити в уяві безперервну ліній образних бачень ілюстрованого підтексту.

Література

1. Грицан Н. В. Майстерня художнього слова: пошуки підтексту в авторському тексті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2016. №1. С. 103–107
2. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
3. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
4. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.

Тема 5. Гумористичний жанр. Особливості роботи над байкою, гуморескою, анекдотом.

Оволодіти варіативністю розмовної мови у гумористичному жанрі, розкрити конфлікт, ідейну спрямованість, ставлення автора, мовними засобами виразності створити характери персонажів, засвоїти ритмомелодійну будову вільного вірша.

До навчального репертуару включаються віршована байка, гумореска та анекдот. Вивчаються їх жанрові особливості та форма вільного вірша (ритмічні паузи в кінці рядка, перенос, римування, інверсія тощо).

Варто акцентувати роботу над діалогами. Вони яскраві, прості, лаконічні. Як і в класі майстерності актора, студенти повинні створити правдиві і щирі взаємовідносини персонажів, їх характери, виправдати вчинки, поведінку, чи динамічність конфлікту. І головне – виконання спрямувати до характерної інтонації розмовно-побутового сценічного мовлення, заради втілення надзавдання та опанування цього жанру.

Запитання для самоперевірки.

1. Які є вимоги до виконання байки?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Підібрати варіанти творів до репертуару. З'ясувати тему, ідею, композиційну побудову, характер конфлікту. Визначити жанрові особливості та форму вільного вірша. Засобами словесної дії передавати вчинки та наміри персонажів. З'ясувати функції оповідача байки (учасник чи свідок).
Познайомитись із творчість майстрів естрадного жанру.

Література

1. Грицан Надія. Сценічна мова: методичний посібник. Калуш. 1994. 68 с.
2. Коленко А.В. Чинники успішного формування навичок сценічного мовлення під час роботи над роллю в класі сценічної мови та акторської майстерності. *Science Review*. March , 2018. Vol. 6, 3(10).
3. Кукуруза Н. В. Майстерність ведучого: Навчальний посібник. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 176 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113.
5. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 6. Твори усної народної творчості. Особливості виконання казки.

Оволодіти варіативністю розмовної мови в жанрі казки, розкрити не тільки характери дійових осіб, зрозуміти їх стосунки, а й донести до слухачів творче завдання «заради чого», на що спрямована розповідь, засвоїти ритмомелодійну структуру віршованої казки.

Робота над віршованою казкою повинна розвивати творчу уяву, пробуджувати акторську фантазію, розширювати мовні виражальні засоби, більш яскраво відтворювати події, їх насиченість та динаміку. Аналіз твору, розкриття ідейного спрямування, логіка мови, усвідомлення вчинків персонажів повинні збагатити образне мислення, створити передумови для словесної дії - процесу народження живого слова.

Робота над діалогом дасть змогу студентам створювати характерологічно-мовні засоби, в яких відіб'ються думки персонажів, їх переконання, почуття тощо. Ці ж навички використовуються і в класі майстерності актора.

Запитання для самоперевірки.

Перелічіть основні етапи роботи над казкою.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Робота над різножанровими казками: підбір, дійовий, логічний та орфоепічний аналізи. Пошуки характерності мови персонажів, автора. Складання мовної характеристики.

Література

1. Грицан Н. В. Майстерня художнього слова: пошуки підтексту в авторському тексті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2016. №1. С. 103–107
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113.
4. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. Особливості роботи над казкою.

Тема 7. Орфоепія та дикція.

Студенту слід удосконалювати знання з орфоепії, набуті на 1 курсі, продовжувати роботу по виробленню єдиних художньо-мовних принципів, основну увагу приділити вимові дзвінких, шиплячих, подовжених звуків та асиміляції. Систематизувати весь процес роботи над дикцією: удосконалюються дикційні навички та ускладнюються завдання щодо

виразності і чистоти слова в різних темпах мовлення, різних голосових навантаженнях та емоційному напруженні.

Запитання для самоперевірки.

1. Чи потрібно повертатись до матеріалу про орфоепію і дикцію і чому?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Варто пригадати вправи на засвоєння правил літературної вимови. Опрацювати ускладнені скоромовки з метою органічного поєднання виразності слова та змістовності інтонацій – основи словесної дії. Проводити контроль за збереженням орфоепічних норм вимови.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
4. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
5. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
6. Орфоепічний словник української мови: В 2 т. К.: Довіра. 2001. 955 с.

Тема 8. Дихання та голос.

Слід продовжувати систематичну і послідовну роботу по закріпленню реберно-діафрагмального типу дихання та удосконалення набутих голосових навичок. Розширювати діапазон голосу, розвиваючи його силу, легкість, гнучкість, витривалість тощо. Ускладнюються тренувальні вправи, які збільшують об'єм видихуваного повітря, засвоюється кантилена довгої фрази.

Традиційною є робота над гекзамером. Різна варіативність його форм виконання (розмовний і наспівний тон, посилення і послаблення, прискорення і уповільнення, підвищення і пониження голосу) повинні сприяти ще й розкриттю змістовності та словесній дії.

Запитання для самоперевірки.

1. Що таке гекзамер?
2. Які голосові величини вам відомі?
3. Які вправи слід використовувати для розширення діапазону?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Тренування вправ на закріплення реберно-діафрагмового типу дихання та закріплення діапазону голосу, його сили, градацій та рухливості. Звучання голосу в русі. Робота над гекзамером. Оволодіння різножанровими формами гекзамеру.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122 с.
4. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
5. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.

Тема 9. Основи віршування. Віршована мова.

Освоєння системи віршування, їх характерних ознак, історичних змін.

Найбільш детально опрацьовується силабо-тонічна система та її структурні ознаки.

Студент повинен навчитись швидко орієнтуватися в багатьох комбінаціях фонетичного ладу, визначати стопу, розміри, які забезпечують ритмічність вірша.

Варто запам'ятати, що таке рима та її різновиди, що надають віршові милозвучності та гармонійності. Варто знати, що строфа допоможе відчутти структуру вірша, яка об'єднує групу віршових рядків, пов'язаних римою та логікою. В ній виявляється ритмічний рух і набуває завершеності інтонаційна мелодія вірша. Потребує обізнаності різна варіантність розташування рим.

Рекомендується знати, що першооснова форми віршованої мови – це ритм, він визначає характер словесної дії, активізує її насиченість, гостроту, спроможний підказати образ, збільшити емоційну динаміку і головне – виховує потребу мислити і говорити ритмічно.

З ритмізацією вірша тісно пов'язані паузи, що сприяють упорядкуванню тексту та його дієвості. Студентам необхідно знати їх призначення для збереження форми вірша при передачі тексту слухачам.

Порядок роботи та аналіз поетичного твору, з урахуванням особливостей структури, відповідають основним завданням *підготовки до читання* прозового твору.

Запитання для самоперевірки.

1. Назвіть основні системи віршування.
2. Дайте визначення поняттям «пірихій», «спондей», «цезура».
3. Рими, їх організуюче значення. Види рим.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Закріпити теоретичний матеріал. Зробити аналіз поетичних творів різних систем та жанрів (балада, сонет, віршована казка, поема, верлібр і т.д.): дійовий, логічний, орфоепічний, темпоритмічний. Виявити музикальність віршованих творів.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Кукуруза Н. В. Майстерність ведучого: Навчальний посібник. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 176 с.
3. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.
4. Чамата Н.П. Ритміка Шевченка. К.: Наук. думка, 1974. 174 с.
5. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 10. Словесна дія.

Засвоїти закони живого мовлення на сцені та їх дієвості. Студенту слід ґрунтовно підійти до розуміння словесної дії як фундаментальної ознаки мистецтва сценічної мови.

Від студента вимагається засвоєння елементів внутрішньої техніки мови: її ілюстрованого підтексту, що збуджує активність виконавця, викликає потребу діяти, оцінки та ставлення, тобто вияву позиції до подій, персонажів, явищ, почуття правди тощо.

Робота над словесною дією потребує точного дотримання думки, її бачення і дії – процесу передачі думок з певною метою.

Запитання для самоперевірки.

1. Підтекст – це...
2. Які виражальні засоби живої мови та словесної дії ви знаєте?
3. Що таке темпоритм словесної дії?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Визначити підтексти у запропонованому творі, створити в уяві безперервну ліній образних бачень ілюстрованого підтексту.

Література

1. Грицан Н. В. Майстерня художнього слова: пошуки підтексту в авторському тексті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.* 2016. №1. С. 103–107

2. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
3. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
4. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.

Тема 11. Гумористичний жанр. Особливості роботи над байкою, гуморескою, анекдотом.

Оволодіти варіативністю розмовної мови у гумористичному жанрі, розкрити конфлікт, ідейну спрямованість, ставлення автора, мовними засобами виразності створити характери персонажів, засвоїти ритмомелодійну будову вільного вірша.

До навчального репертуару включаються віршована байка, гумореска та анекдот. Вивчаються їх жанрові особливості та форма вільного вірша (ритмічні паузи в кінці рядка, перенос, римування, інверсія тощо).

Акцентується робота над діалогами. Вони яскраві, прості, лаконічні. Як і в класі майстерності актора, студенти повинні створити правдиві і щирі взаємовідносини персонажів, їх характери, виправдати вчинки, поведінку, чи динамічність конфлікту. І головне – виконання спрямувати до характерної інтонації розмовно-побутового сценічного мовлення, заради втілення надзавдання та опанування цього жанру.

Запитання для самоперевірки.

1. Які є вимоги до виконання байки?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Підібрати варіанти творів до репертуару. З'ясувати тему, ідею, композиційну побудову, характер конфлікту. Визначити жанрові особливості та форму вільного вірша. Засобами словесної дії передавати вчинки та наміри

персонажів. З'ясувати функції оповідача байки (учасник чи свідок).
Познайомитись із творчість майстрів естрадного жанру.

Література

1. Грицан Надія. Сценічна мова: методичний посібник. Калуш. 1994. 68 с.
2. Коленко А.В. Чинники успішного формування навичок сценічного мовлення під час роботи над роллю в класі сценічної мови та акторської майстерності. *Science Review*. March , 2018. Vol. 6, 3(10).
3. Кукуруза Н. В. Майстерність ведучого: Навчальний посібник. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 176 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113.
5. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 12. Твори усної народної творчості. Особливості виконання казки.

Оволодіти варіативністю розмовної мови в жанрі казки, розкрити не тільки характери дійових осіб, зрозуміти їх стосунки, а й донести до слухачів творче завдання «заради чого», на що спрямована розповідь, засвоїти ритмомелодійну структуру віршованої казки.

Робота над віршованою казкою повинна розвивати творчу уяву, пробуджувати акторську фантазію, розширювати мовні виражальні засоби, більш яскраво відтворювати події, їх насиченість та динаміку. Аналіз твору, розкриття ідейного спрямування, логіка мови, усвідомлення вчинків персонажів повинні збагатити образне мислення, створити передумови для словесної дії - процесу народження живого слова.

Робота над діалогом дасть змогу студентам створювати характерологічно-мовні засоби, в яких відіб'ються думки персонажів, їх переконання, почуття тощо. Ці ж навички використовуються і в класі майстерності актора.

Запитання для самоперевірки.

Перелічіть основні етапи роботи над казкою.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Робота над різножанровими казками: підбір, дійовий, логічний та орфоепічний аналізи. Пошуки характерності мови персонажів, автора. Складання мовної характеристики.

Література

1. Грицан Н. В. Майстерня художнього слова: пошуки підтексту в авторському тексті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2016. №1. С. 103–107
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113.
4. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. Робота актора над різножанровими віршованими творами

Тема 1. Техніка сценічного мовлення

Удосконалювати культуру мовлення; збагачувати голосову палітру; використовувати контрастне звучання висоти, сили, ритму, тембрового забарвлення голосу, розвивати діапазон; закріпити правила логічного читання як у прозі, так і у вірші; постійно працювати над діалогічною формою для оволодіння словесною дією у діалозі.

Запитання для самоперевірки.

1. Перелічіть основні вправи для удосконалення техніки мовлення.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Виконувати ускладнений голосомовний тренінг: розширення діапазону звучання, градацій, рухливості та тембрового забарвлення голосу.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.

2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.
4. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.

Тема 2. Стил ь автора. Авторські стилістичні засоби виразності.

Набути навички для розкриття та збереження творчої манери письменника, сукупності його мовних прийомів та ідейно- художньої своєрідності.

Стил істика – першооснова формування мовної культури, художнього смаку, моральних якостей, національної свідомості. Вона впливає на всі аспекти словесної дії, формує її естетику. Базується авторський стил ь на різних стил ях української мови. Студенти повинні знати основні ознаки та мовні засоби найбільш вживаних в сценічній мові, сфери їх використання та призначення.

Розширення навчального репертуару вимагає оволодіння різноманітними засобами щодо розкриття жанрових та художніх особливостей твору, їх образності, поетичності, емоційного забарвлення.

Запитання для самоперевірки.

1. Що таке стил істика?
2. Авторський стил ь – це...
3. Який вплив стил істики на всі аспекти словесної дії?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Виявляти стил істичні засоби виразності в епічному та віршованому творах. Розкрити жанрові та художні особливості обраного для практичної роботи твору, його образності, поетичності, емоційного забарвлення.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Кукуруза Н. В. Майстерність ведучого: Навчальний посібник. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 176 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113.
5. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 3. Особливості роботи над різножанровими віршованими творами.

Засобами словесної дії, з урахуванням ліро-епічного жанру, розкрити внутрішній світ персонажів та їх ідеали.

До програми курсу включено різні види поетичних творів, на які вони поділяються залежно від тематики (поема, громадянська та інтимна лірика, сонети, балади).

При виборі репертуару враховується індивідуальність студента, його творче зростання. Починається робота з визначення специфіки ліричних творів. Головне тут - емоційна спрямованість. У творі переважають не події або вчинки персонажів, а їх внутрішнє самопочуття, душевні переживання, відчуття, хвилювання тощо.

Саме ці фактори сприяють емоційному зростанню студентів, збагачують їх професійну майстерність, а вияв громадянської позиції, яку слід активно розвивати, допоможе сформувати творчу особистість.

Підготовка й читання текстів проводиться в тому ж аспекті, на тій же основі, у тій же послідовності, що й проза, але з урахуванням віршованої структури мови.

Запитання для самоперевірки.

1. Етапи роботи над різножанровими віршованими творами.

2. Що означає стан «публічної самотності»?
3. Які особливості роботи актора над поемою та віршованою притчею?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Зробити ідейно-тематичний, логічний та дійовий аналіз образного твору.
Визначити композиційну побудову твору.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Кукуруза Н. В. Майстерність ведучого: Навчальний посібник. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 176 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113.
5. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 4. Робота над прозовим твором (оповіданням). Образ оповідача.

Поглибити процес творчого задуму, поєднуючи його з пошуками форм авторського та виконавського стилів.

Репертуар цього курсу складається не тільки з творів українських авторів, а й з перекладної світової літератури. До вимог, поставлених на I та II курсах, додається найактивніше діяння словом у різних жанрах, з урахуванням індивідуальних творчих можливостей студентів. Збагачується інтонаційна палітра, мелодика, її органічність, насиченість пауз.

Студенти повинні опанувати природою внутрішнього самопочуття, знайти тональність розповіді і відповідно до неї створити атмосферу. Робота спрямовується на максимальне досягнення надзавдання та наскрізної дії, а завершується - створенням образу оповідача, визначенням способу взаємодії зі слухачем.

Роботу над образом оповідача слід розпочинається з вибору репертуару, з бажання поєднати думки і проблематику твору зі своїм (акторським) внутрішнім світом. Продовжується – при аналізі тексту, втіленні творчого задуму, його реалізації, словесної дії. Студентам необхідно в практичній роботі оволодіти різними засобами створення образу оповідача: бути свідком подій; заохочувати слухачів до взаємодії не домовляючи, а тільки натякаючи; якомога менше апелювати до уяви слухачів, а більше показувати, і найчастіше – перевтілюватися в образ.

Запитання для самоперевірки.

1. Як називається аналіз, де визначаються павзи, мовні такти, головні слова?
2. Що таке «кінострічка бачень»?
3. Які ви знаєте зовнішні виражальні засоби?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Зробити аналіз літературного твору (ідейно-тематичний, логічний та дійовий аналіз). Визначити композиційну побудову, конфлікт, події, логічну перспективу. Визначити надзавдання та наскрізна дію прозового твору. Образ оповідача. Вибудувати внутрішнє самопочуття. Знайти тон мовлення, темпоритм словесної дії, спілкування. Визначити пластичну виразність, єдність мови та пластики. Слід попрацювати над розкриттям підтекстів. Визначити перспективу читання, бачення, створення «кінострічки» бачень. Опрацювання ритмомелодики мовних інтонацій.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Кукуруза Н. В. Майстерність ведучого: Навчальний посібник. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 176 с.

4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113.
5. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 5. Підготовка читецьких програм до вечорів та конкурсів.

Прочитання сценарію, враховуючи розбір, інтонаційний малюнок. При підготовці читецької програми врахувати жанр, подію, приміщення, врахувати прив'язку до аудиторії, таймінг.

Запитання для самоперевірки.

1. На що потрібно зважати при підготовці до концерту та конкурсу?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Обрати твір для конкурсу або ознайомитись із сценарієм. Зробити логічний аналіз, розписати підтексти, начитати текст або вивчити твір і розробити дійовий аналіз. Обов'язково варто врахувати розмір глядацької зали та технічні можливості.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113.
4. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 6. Читання тексту з листа.

Читання тексту (публіцистичного, художнього тощо без попередньої підготовки). Досконалі технічні навички, бездоганна культура мовлення. Логічна виразність. Внутрішнє відчуття змістовності словесної дії.

Запитання для самоперевірки.

Яке значення словесної дії у процесі читання тексту з листа?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Обрати будь-який текст для читання без попередньої підготовки. Слідкувати за технічною досконалістю, логічною виразністю. Пам'ятати про словесну дію.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.
4. Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2008. 197 с.

Тема 7. Робота над словом у класі майстерності актора.

Варто розпочати роботу із засвоєння головного елементу майстерності актора – словесної дії. Одним із основних аспектів курсу є постійний контроль у класі майстерності актора. Починається він з перевірки викладачем текстів ролей та словесної дії в уривках із п'єс. Студенти повинні органічно перенести й використовувати свою зовнішню та внутрішню техніку, набуту в класі сценічної мови в клас майстерності актора.

Запитання для самоперевірки.

1. Що найважливіше в роботі над словом у класі майстерності?
2. На що варто зважати в процесі роботи над словом у класі майстерності актора?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Виконати аналіз тексту ролі: орфоепічний, логічний, дійовий. Визначити характеристику персонажів. Розпочати пошуки інтонацій через розкриття підтекстів та активної словесної дії.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. Робота актора над прозовим твором.

Тема 8. Техніка сценічного мовлення

Удосконалювати культуру мовлення; збагачувати голосову палітру; використовувати контрастне звучання висоти, сили, ритму, тембрового забарвлення голосу, розвивати діапазон; закріпити правила логічного читання як у прозі, так і у вірші; постійно працювати над діалогічною формою для оволодіння словесною дією у діалозі.

Запитання для самоперевірки.

1. Перелічіть основні вправи для удосконалення техніки мовлення.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Виконувати ускладнений голосомовний тренінг: розширення діапазону звучання, градацій, рухливості та тембрового забарвлення голосу.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.

2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.

Тема 9. Стиль автора. Авторські стилістичні засоби виразності.

Набути навички для розкриття та збереження творчої манери письменника, сукупності його мовних прийомів та ідейно-художньої своєрідності.

Стилістика – першооснова формування мовної культури, художнього смаку, моральних якостей, національної свідомості. Вона впливає на всі аспекти словесної дії, формує її естетику. Базується авторський стиль на різних стилях української мови. Студенти повинні знати основні ознаки та мовні засоби найбільш вживаних в сценічній мові, сфери їх використання та призначення.

Розширення навчального репертуару вимагає оволодіння різноманітними засобами щодо розкриття жанрових та художніх особливостей твору, їх образності, поетичності, емоційного забарвлення.

Запитання для самоперевірки.

4. Що таке стилістика?
5. Авторський стиль – це...
6. Який вплив стилістики на всі аспекти словесної дії?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Виявляти стилістичні засоби виразності в епічному та віршованому творах. Розкрити жанрові та художні особливості обраного для практичної роботи твору, його образності, поетичності, емоційного забарвлення.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.

2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Кукуруза Н. В. Майстерність ведучого: Навчальний посібник. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 176 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113.
5. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 10. Особливості роботи над різножанровими віршованими творами.

Засобами словесної дії, з урахуванням ліро-епічного жанру, розкрити внутрішній світ персонажів та їх ідеали.

До програми курсу включено різні види поетичних творів, на які вони поділяються залежно від тематики (поема, громадянська та інтимна лірика, сонети, балади).

При виборі репертуару враховується індивідуальність студента, його творче зростання. Починається робота з визначення специфіки ліричних творів. Головне тут - емоційна спрямованість. У творі переважають не події або вчинки персонажів, а їх внутрішнє самопочуття, душевні переживання, відчуття, хвилювання тощо.

Саме ці фактори сприяють емоційному зростанню студентів, збагачують їх професійну майстерність, а вияв громадянської позиції, яку слід активно розвивати, допоможе сформувати творчу особистість.

Підготовка й читання текстів проводиться в тому ж аспекті, на тій же основі, у тій же послідовності, що й проза, але з урахуванням віршованої структури мови.

Запитання для самоперевірки.

1. Які є етапи роботи над різножанровими віршованими творами?
2. Що означає стан «публічної самотності»?
3. Які особливості роботи актора над поемою та віршованою притчею?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Зробити ідейно-тематичний, логічний та дійовий аналіз образного твору.
Визначити композиційну побудову твору.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Кукуруза Н. В. Майстерність ведучого: Навчальний посібник. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 176 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113.
5. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 11. Робота над прозовим твором (оповіданням). Образ оповідача.

Поглибити процес творчого задуму, поєднуючи його з пошуками форм авторського та виконавського стилів.

Репертуар цього курсу складається не тільки з творів українських авторів, а й з перекладної світової літератури. До вимог, поставлених на I та II курсах, додається найактивніше діяння словом у різних жанрах, з урахуванням індивідуальних творчих можливостей студентів. Збагачується інтонаційна палітра, мелодика, її органічність, насиченість пауз.

Студенти повинні опанувати природою внутрішнього самопочуття, знайти тональність розповіді і відповідно до неї створити атмосферу. Робота спрямовується на максимальне досягнення надзавдання та наскрізної дії, а завершується - створенням образу оповідача, визначенням способу взаємодії зі слухачем.

Роботу над образом оповідача слід розпочинається з вибору репертуару, з бажання поєднати думки і проблематику твору зі своїм (акторським)

внутрішнім світом. Продовжується – при аналізі тексту, втіленні творчого задуму, його реалізації, словесної дії. Студентам необхідно в практичній роботі оволодіти різними засобами створення образу оповідача: бути свідком подій; заохочувати слухачів до взаємодії не домовляючи, а тільки натякаючи; якомога менше апелювати до уяви слухачів, а більше показувати, і найчастіше – перевтілюватися в образ.

Запитання для самоперевірки.

1. Як називається аналіз, де визначаються павзи, мовні такти, головні слова?
2. Що таке «кінострічка бачень»?
3. Які ви знаєте зовнішні виражальні засоби?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Зробити аналіз літературного твору (ідейно-тематичний, логічний та дійовий аналіз). Визначити композиційну побудову, конфлікт, події, логічну перспективу. Визначити надзавдання та наскрізна дію прозового твору. Образ оповідача. Побудувати внутрішнє самопочуття. Знайти тон мовлення, темпоритм словесної дії, спілкування. Визначити пластичну виразність, єдність мови та пластики. Слід попрацювати над розкриттям підтекстів. Визначити перспективу читання, бачення, створення «кінострічки» бачень. Опрацювання ритмомелодики мовних інтонацій.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Кукуруза Н. В. Майстерність ведучого: Навчальний посібник. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 176 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113.

5. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 12. Підготовка читецьких програм до вечорів та конкурсів.

Прочитання сценарію, враховуючи розбір, інтонаційний малюнок. При підготовці читецької програми врахувати жанр, подію, приміщення, врахувати прив'язку до аудиторії, таймінг.

Запитання для самоперевірки.

1. На що потрібно зважати при підготовці до концерту та конкурсу?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Обрати твір для конкурсу або ознайомитись із сценарієм. Зробити логічний аналіз, розписати підтексти, начитати текст або вивчити твір і розробити дійовий аналіз. Обов'язково варто врахувати розмір глядацької зали та технічні можливості.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113.
4. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 13. Читання тексту з листа.

Читання тексту (публіцистичного, художнього тощо без попередньої підготовки). Досконалі технічні навички, бездоганна культура мовлення. Логічна виразність. Внутрішнє відчуття змістовності словесної дії.

Запитання для самоперевірки.

Яке значення словесної дії у процесі читання тексту з листа?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Обрати будь-який текст для читання без попередньої підготовки. Слідкувати за технічною досконалістю, логічною виразністю. Пам'ятати про словесну дію.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.
4. Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2008. 197 с.

Тема 14. Робота над словом у класі майстерності актора.

Варто розпочати роботу із засвоєння головного елементу майстерності актора – словесної дії. Одним із основних аспектів курсу є постійний контроль у класі майстерності актора. Починається він з перевірки викладачем текстів ролей та словесної дії в уривках із п'єс. Студенти повинні органічно перенести й використовувати свою зовнішню та внутрішню техніку, набуту в класі сценічної мови в клас майстерності актора.

Запитання для самоперевірки.

1. Що найважливіше в роботі над словом у класі майстерності?
2. На що варто зважати в процесі роботи над словом у класі майстерності актора?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Виконати аналіз тексту ролі: орфоепічний, логічний, дійовий. Визначити характеристику персонажів. Розпочати пошуки інтонацій через розкриття підтекстів та активної словесної дії.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
3. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7. Монолог у майстерності актора

Тема 1. Техніка сценічного мовлення

Рекомендується проводити безперервну роботу із ускладненими скоромовками. Це фольклорні, жартівливі вислови, в яких більшість слів мають складний, важкий для вимови підбір звуків і які допомагають виробити легкість та чіткість звучання слів у прискореному темпі. Сценічна скоромовка необхідна акторам у певних запропонованих обставинах п'єси або при створенні мовної характеристики персонажів. Голосова анафора.

Запитання для самоперевірки.

1. Які розділи сценічної мови потрібно опрацювати в ході складання ускладненого голосомовного тренінгу?
2. Дайте визначення поняттю «голосова анафора»
3. Чим відрізняються тренінги на першому і четвертому курсах?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Скласти і систематично виконувати ускладнений голосомовний тренінг з використанням текстів на розвиток активної словесної дії.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.

2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.

Тема 2. Монолог у мистецтві драматичної вистави.

В ході роботи над темою варто звернутися до загальної характеристики видів монологічної словесної дії: читання монологу з драматичного та прозового творів. Студент повинен ознайомитись з поняттям «монодрама». Рекомендується опрацювати матеріали про віршовану мову монологу, внутрішній монолог – головний дійовий засіб процесу перевтілення. Слід ознайомитися з особливостями виконання монологу, мотивація допустимості різних видів спілкування зі слухачем під час виконання монологу. Варто розглянути шляхи координації умінь студентів в процесі оволодіння виконавською майстерністю монологу (зіставлення кількох варіантів виконання монологів: монолог Проні Прокопівни з п'єси М.Старицького «За двома зайцями», останній монолог Ярослава Мудрого із драми І. Кочерги «Ярослав Мудрий» та один із монологів Богдана з роману М. Стельмаха «Дума про тебе»).

Запитання для самоперевірки.

Розкрийте поняття «монолог».

Монодрама – це ...

Назвіть основні особливості виконання монологу?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Підібрати монолог для виконання. Аналіз авторського тексту. Визначення конфлікту. Емоційне звучання. Визначення трьох перспектив: логічної, художньої, емоційної. Задум та втілення монологу.

Література

1. Бурлуцький А. Українське сценічне мовлення в драматичному театрі – від джерел до сьогодення: монографія. Одеса : Астропринт. 2011, 212 с.

2. Ігнатюк М. М. На кону вічності. Монолог у мистецтві драматичної вистави: навчальний посібник-хрестоматія для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. 2-ге вид., переробл. й доп. Івано-Франківськ: Нова зоря, 2005. 224 с., 48 с. іл.
3. Нечаєнко Т., Винар О. Мистецтво сценічного мовлення як основа професійної підготовки майстрів театру і кіно. Мистецтвознавчі записки: збірник наукових праць. Київ : НАКККІМ, 2017, Т. 31. С. 308–316.
4. Петрик Т. Методологічні аспекти формування навичок сценічного читання в роботі над літературним твором. Вісник Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2010. № 2 (13). С. 100–106.

Тема 3. Літературно-музична композиція та монтаж.

Перш за все студенту слід ознайомитися з поняттям літературної композиції та принципами її побудови. Варто зосередитись на виборі теми, актуальності, створення режисерського сценарію композиції. Навчитись використовувати допоміжні засоби виразності при втіленні літературно-музичної композиції (музика, освітлення, шуми, деталі декорацій).

Варто опрацювати теоретичний матеріал: види композицій; основні принципи їх створення: монтування всього матеріалу, виявлення окремої теми, індивідуальної лінії персонажа; вимоги до монтажу; підпорядкування ідеї як основний принцип створення і втілення монтажу; збереження стилістичної єдності, наявності конфлікту, сюжетної завершеності; словесна дія в різних літературних жанрах; органічний перехід з одного виду художнього твору до іншого.

Важливим є підбір музичного та шумового оформлення, до дозволить підсилити словесну дію актора і композицію постановки. Немаловажним є також пластичне вирішення картин вистави.

Запитання для самоперевірки.

1. Назвіть основні компоненти літературної композиції.
2. Які вам відомі види композицій?

3. Що входить у поняття ідейно-дійового аналізу?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Підбір та монтаж літературного матеріалу. Створення сценарію композиції. Ідейно-дійовий аналіз. Втілення творчого задуму. Формування партитур (музична, світлова). Пластична виразність композиції (жест, міміка, поза). Мізансценування.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113

Тема 4. Робота над словом в класі майстерності актора.

Головним завданням студента в роботі над словом у класі майстерності актора є засвоєння головний елемент майстерності актора – словесної дії. Одним із основних аспектів курсу є постійний контроль у класі майстерності актора. Починається він з перевірки викладачем текстів ролей та словесної дії в уривках із п'єс і закінчується в дипломних виставах. Студенти повинні органічно перенести й використовувати свою зовнішню та внутрішню техніку набуту в класі сценічної мови в клас майстерності актора.

Запитання для самоперевірки

Назвіть основні етапи роботи в класі майстерності актора.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Знайомство з курсовою виставою (жанр, стиль, класика-сучасність). Індивідуальна робота: визначення сценічних завдань, дійовий аналіз ролі, робота

над логікою мови, визначення «опорних» слів, фраз, створення партитури логічного інтонування. Робота над технікою та культурою мовлення.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2015. Вип. 33. С. 107–113
5. Багмут А. Інтонація як засіб мовної комунікації. Київ: Наукова думка, 1980. 244 с.
6. Стадніченко Н.В. Формування системи професійної підготовки майбутнього актора та розвиток його індивідуального творчого потенціалу. *Вісник запорізького національного університету. Педагогічні науки*. № 2(13). Запоріжжя, 2010. С.236–239.
7. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 5. Практичні (семінарські) заняття з теоретичного курсу.

Монтажні та прогонні репетиції.

Запитання для самоперевірки.

Основні пункти репетиційного процесу.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Створити та відредагувати партитури для репетицій. Підготуватись до репетицій.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.

2. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2015. Вип. 33. С. 107–113
5. Багмут А. Інтонація як засіб мовної комунікації. Київ: Наукова думка, 1980. 244 с.
6. Стадніченко Н.В. Формування системи професійної підготовки майбутнього актора та розвиток його індивідуального творчого потенціалу. *Вісник запорізького національного університету. Педагогічні науки*. № 2(13). Запоріжжя, 2010. С.236–239.
7. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 8. Словесна дія актора у літературній композиції

Тема 1. Техніка сценічного мовлення

Рекомендується проводити безперервну роботу із ускладненими скоромовками. Це фольклорні, жартівливі вислови, в яких більшість слів мають складний, важкий для вимови підбір звуків і які допомагають виробити легкість та чіткість звучання слів у прискореному темпі. Сценічна скоромовка необхідна акторам у певних запропонованих обставинах п'єси або при створенні мовної характеристики персонажів. Голосова анафора.

Запитання для самоперевірки.

1. Які розділи сценічної мови потрібно опрацювати в ході складання ускладненого голосомовного тренінгу?
2. Дайте визначення поняттю «голосова анафора»
3. Чим відрізняються тренінги на першому і четвертому курсах?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Скласти і систематично виконувати ускладнений голосомовний тренінг з використанням текстів на розвиток активної словесної дії.

Література

1. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
2. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
3. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.

Тема 2. Монолог у мистецтві драматичної вистави.

В ході роботи над темою варто звернутися до загальної характеристики видів монологічної словесної дії: читання монологу з драматичного та прозового творів. Студент повинен ознайомитись з поняттям «монодрама». Рекомендується опрацювати матеріали про віршовану мову монологу, внутрішній монолог – головний дійовий засіб процесу перевтілення. Слід ознайомитися з особливостями виконання монологу, мотивація допустимості різних видів спілкування зі слухачем під час виконання монологу. Варто розглянути шляхи координації умінь студентів в процесі оволодіння виконавською майстерністю монологу (зіставлення кількох варіантів виконання монологів: монолог Проні Прокопівни з п'єси М.Старицького «За двома зайцями», останній монолог Ярослава Мудрого із драми І. Кочерги «Ярослав Мудрий» та один із монологів Богдана з роману М. Стельмаха «Дума про тебе»).

Запитання для самоперевірки.

Розкрийте поняття «монолог».

Монодрама – це ...

Назвіть основні особливості виконання монологу?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Підібрати монолог для виконання. Аналіз авторського тексту. Визначення конфлікту. Емоційне звучання. Визначення трьох перспектив: логічної, художньої, емоційної. Задум та втілення монологу.

Література

1. Бурлуцький А. Українське сценічне мовлення в драматичному театрі – від джерел до сьогодення: монографія. Одеса : Астропринт. 2011, 212 с.
2. Ігнатюк М. М. На кону вічності. Монолог у мистецтві драматичної вистави: навчальний посібник-хрестоматія для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. 2-ге вид., переробл. й доп. Івано-Франківськ: Нова зоря, 2005. 224 с., 48 с. іл.
3. Нечаєнко Т., Винар О. Мистецтво сценічного мовлення як основа професійної підготовки майстрів театру і кіно. *Мистецтвознавчі записки*: збірник наукових праць. Київ : НАКККІМ, 2017, Т. 31. С. 308–316.
4. Петрик Т. Методологічні аспекти формування навичок сценічного читання в роботі над літературним твором. Вісник Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2010. № 2 (13). С. 100–106.

Тема 3. Літературно-музична композиція та монтаж.

Перш за все студенту слід ознайомитися з поняттям літературної композиції та принципами її побудови. Варто зосередитись на виборі теми, актуальності, створення режисерського сценарію композиції. Навчитись використовувати допоміжні засоби виразності при втіленні літературно-музичної композиції (музика, освітлення, шуми, деталі декорацій).

Варто опрацювати теоретичний матеріал: види композицій; основні принципи їх створення: монтування всього матеріалу, виявлення окремої теми, індивідуальної лінії персонажа; вимоги до монтажу; підпорядкування ідеї як основний принцип створення і втілення монтажу; збереження стилістичної єдності, наявності конфлікту, сюжетної завершеності; словесна дія в різних літературних жанрах; органічний перехід з одного виду художнього твору до іншого.

Важливим є підбір музичного та шумового оформлення, до дозволить підсилити словесну дію актора і композицію постановки. Немаловажним є також пластичне вирішення картин вистави.

Запитання для самоперевірки.

4. Назвіть основні компоненти літературної композиції.
5. Які вам відомі види композицій?
6. Що входить у поняття ідейно-дійового аналізу?

Запитання та завдання для самостійної роботи

Підбір та монтаж літературного матеріалу. Створення сценарію композиції. Ідейно-дійовий аналіз. Втілення творчого задуму. Формування партитур (музична, світлова). Пластична виразність композиції (жест, міміка, поза). Мізансценування.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113

Тема 4. Робота над словом в класі майстерності актора.

Головним завданням студента в роботі над словом у класі майстерності актора є засвоєння головний елемент майстерності актора – словесної дії. Одним із основних аспектів курсу є постійний контроль у класі майстерності актора. Починається він з перевірки викладачем текстів ролей та словесної дії в уривках із п'єс і закінчується в дипломних виставах. Студенти повинні

органічно перенести й використовувати свою зовнішню та внутрішню техніку набуту в класі сценічної мови в клас майстерності актора.

Запитання для самоперевірки

Назвіть основні етапи роботи в класі майстерності актора.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Знайомство з курсовою виставою (жанр, стиль, класика-сучасність).

Індивідуальна робота: визначення сценічних завдань, дійовий аналіз ролі, робота над логікою мови, визначення «опорних» слів, фраз, створення партитури логічного інтонування. Робота над технікою та культурою мовлення.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 33. С. 107–113
5. Багмут А. Інтоніяція як засіб мовної комунікації. Київ: Наукова думка, 1980. 244 с.
6. Стадніченко Н.В. Формування системи професійної підготовки майбутнього актора та розвиток його індивідуального творчого потенціалу. *Вісник запорізького національного університету*. Педагогічні науки. № 2(13). Запоріжжя, 2010. С.236–239.
7. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Тема 5. Практичні (семінарські) заняття з теоретичного курсу.

Монтажні та прогонні репетиції.

Запитання для самоперевірки.

Основні пункти репетиційного процесу.

Запитання та завдання для самостійної роботи

Створити та відредагувати партитури для репетицій.

Література

1. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
2. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
4. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2015. Вип. 33. С. 107–113
5. Багмут А. Інтонація як засіб мовної комунікації. Київ: Наукова думка, 1980. 244 с.
6. Стадніченко Н.В. Формування системи професійної підготовки майбутнього актора та розвиток його індивідуального творчого потенціалу. *Вісник запорізького національного університету. Педагогічні науки*. № 2(13). Запоріжжя, 2010. С.236–239.
7. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

1. Методи і форми контролю знань

1. Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, колоквіум.
2. Методи письмового контролю: письмове тестування, контрольна робота, конспект першоджерел, індивідуальне завдання.
3. Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Під час практичних занять здійснюється поточний контроль, основне завдання якого – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи.

Основними формами контролю на практичних заняттях є індивідуальне опитування, фронтальне опитування, письмове тестування, підготовка доповіді та виконання індивідуальних завдань.

Вимоги до письмової роботи

Виконання контрольної роботи необхідне для систематизації, закріплення і розширення теоретичних і практичних знань з дисципліни.

Метою виконання контрольної роботи є: закріплення, поглиблення і узагальнення знань, отриманих студентами під час набуття теоретичних і практичних навичок.

На письмові контрольні роботи виносяться запитання, опрацьовані на лекціях і самостійно. Така форма контролю дозволяє оцінити якість засвоєння студентами теоретичного матеріалу. Контрольні роботи виконують у формі тестових завдань різних рівнів складності.

Загальна система оцінювання курсу

Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань. Поточний контроль з дисципліни «Сценічна мова» здійснюється на практичних заняттях протягом всього курсу навчання і має за мету перевірку засвоєння студентами змістових модулів навчальної дисципліни та виховання у них постійного прагнення до самовдосконалення. Основні принципи поточного контролю: перевірка якості засвоєння бакалаврами теоретичного матеріалу; перевірка виконання практичного завдання; перевірка самостійно підготовлених доповідей; перевірка самостійно підготовленого практичного завдання.

Критерії підсумкового контролю.

Оцінка «А» («відмінно»). Студент дає правильні, точні, повні ґрунтовні відповіді, підкріплені прикладами і презентацією власної позиції; демонструє високий рівень знань в обсязі навчальної програми дисципліни «Сценічна мова»,

які отримав, користуючись основною і допоміжною літературою, зокрема статтями у фахових виданнях; володіє сучасною науковою термінологією; методично грамотно розв'язує запропоновані завдання; творчо підходить до виконання завдань; орієнтується у системі методичних понять, науково правильно їх тлумачить, вичерпно розкриває актуальні питання сценічного мовлення сьогодення, пов'язує їх із суміжними дисциплінами; дотримується високої культури професійного мовлення; виконує усі завдання самостійної та індивідуальної роботи вчасно і якісно.

Оцінка «В» («дуже добре»), оцінка «С» («добре»). Відповідь на запитання курсу недостатньо повна, але змістовна, підкріплена прикладами і власними судженнями; добре володіє теоретичними знаннями з предмету «Сценічна мова», які отримав із основної літератури і деяких фахових видань; орієнтується в системі методичних понять, але припускається поодиноких несуттєвих помилок у їх тлумаченні; розкриває окремі актуальні питання з основ сценічної мови, пов'язує їх із суміжними дисциплінами; виконав не менше як 3/4 % завдань самостійної та індивідуальної роботи.

Оцінка «D» («достатньо»), оцінка «E» («задовільно»). Відповідь на основні питання курсу студент дає недостатньо повну; презентує незнання матеріалу з основних тем зі сценічної мови; ключові питання розкриває неповно, в основному презентує матеріал основного посібника або ж конспект лекції; помиляється у визначенні базових методичних понять; не знайомий із сучасними технологіями, які застосовуються у процесі виконання завдань з предмету «Сценічної мови» і створення художнього образу; не наводить прикладів; допускає суттєві помилки у розв'язанні конкретних методичних завдань; не користується науковою термінологією; відсутній творчий підхід у вирішенні завдань; володіє низькою культурою усного і писемного мовлення; не виконує більш як половини завдань самостійної та індивідуальної роботи.

Оцінка «незадовільно» (складається з двох рівнів складності), а саме:
FX – «незадовільно з можливістю повторного складання»;
F – «незадовільно з обов'язковим вивченням повторного курсу». Студент виявляє незнання теоретичного матеріалу зі

сценічної мови, або демонструє поверхове викладення; ключові питання розкриває неповно, користується при цьому інформацією з основних літературних джерел чи конспекту; помиляється у визначенні методичних понять, а більшості визначень не знає; не знайомий із сучасними технологіями, які застосовуються у процесі акторської творчості; не наводить прикладів; допускає суттєві помилки у розв'язанні конкретних методичних завдань, складанні конспектів занять, сценаріїв свят та ранків тощо; не користується науковою термінологією; відсутній творчий підхід у вирішенні практичних завдань; володіє низькою культурою усного мовлення; не виконує більш як половини завдань самостійної та індивідуальної роботи; виявляє незнання більшої частини матеріалу питання чи конкретної теми в цілому; непослідовно викладає теоретичний матеріал, не наводить потрібних прикладів, допускає багато помилок.

Поточне тестування активності студента в процесі лекції, практичного заняття, за самостійну підготовку за темою, оцінка за навчальний проект - ІНДЗ, модульний письмовий тест, підсумковий письмовий тест, залікова відповідь (письмова, усна).

Дотримуйтеся наступних рекомендацій:

1. Ознайомтеся з темою самостійної роботи.
2. З'ясуйте, який саме навчальний матеріал пропонується до розгляду, пригадайте його місце в системі навчального курсу.
3. Уважно прочитайте план заняття, ознайомтеся зі списками запропонованої основної та додаткової літератури.
4. Перегляньте конспекти попередніх лекцій за темою.
5. Опрацюйте літературні джерела.
6. Законспекуйте обраний матеріал. Систематизуйте його.

Пам'ятайте!

Завдання для самостійної роботи студентів складаються з таких орієнтовних видів:

- аналітичний огляд літератури до теми, змістового модулю;*
- добірка і наведення цитат до навчальної теми;*
- складання тез, анотацій, рецензій;*
- складання змістового ланцюжка окремих питань теми;*
- розробка термінологічного словничка до змістового модулю;*
- написання сценарію літературної композиції;*
- створення сценарію поетичної композиції;*
- підбір музичного та світлового оформлення;*
- робота на текстом ролі, пластикою, поведінкою, характерними особливостями персонажа та ін.*

7. Рекомендована література

Базова

1. Барабан Л. І. Український тлумачний словник театральної лексики. К.: Просвіта, 2002. 152 с.
2. Винар О. Б. Засоби мовної характерності сценічного образу в контексті декодування знакового простору сучасних вистав. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2021. № 2. С.311-316
3. Грицан Н. В. Майстерня художнього слова: пошуки підтексту в авторському тексті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2016. №1. С. 103–107
4. Гладишева А.О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ: Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
5. Грицан Н. Слово в поетичному театрі: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2008. 238 с.
6. Грицан Надія. Сценічна мова: методичний посібник. Калуш. 1994. 68 с.
7. Грицан Надія. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 296 с.
8. Ігнатюк М.М., Сулятицький М.І. Свічадо зореслова: хрестоматія зі сценічної мови для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 532с.
9. Кобзар Т.В. Діалогічна форма спілкування в мовно-голосових тренінгах як спосіб формування навички взаємодіяти. *Науковий Вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого. Мистецька педагогіка*. №26. Київ, 2020. С. 166–172
10. Кобзар Т.В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови на 1-х акторських курсах театральних вузів. К.: КДІТМ, 1998. 122с.

- 11.Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
- 12.Кукуруза Н. В. Майстерність ведучого: Навчальний посібник. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 176 с.
- 13.Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.
- 14.Культура української мови: довідник. Київ: Либідь, 1990. 301 с.
- 15.Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення : навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
- 16.Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2008. 197 с.
- 17.Орел Є. Р., Кучин П. З. Особливості законів сценічної мови (постановка проблеми). Соціально-гуманітарний вісник. 2017. №17. С. 66–67
- 18.Орфоепічний словник української мови: В 2 т. К.: Довіра. 2001. 955 с.
- 19.Сорока І., Голуб К. Специфіка техніки сценічного мовлення в акторському мистецтві початку ХХ І століття. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво.* 2020 № 3. С. 210-220.
- 20.Стадніченко Н.В. Формування системи професійної підготовки майбутнього актора та розвиток його індивідуального творчого потенціалу. *Вісник запорізького національного університету. Педагогічні науки.* № 2(13). Запоріжжя, 2010. С.236–239
- 21.Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К.: Вища шк., 1989. 327 с.

Допоміжна

22. Антисуржик / за ред. О. Серебрянської. Львів : Априорі, 2017. 304 с.
23. Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. Київ: Рад. письменник, 1970. 182 с.
24. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 233 с.
25. Багмут А. Інтонація як засіб мовної комунікації. Київ: Наукова думка, 1980. 244 с.

26. Баннік В. М. Сценічна мова. Навчальний посібник для студентів учбових закладів культури і освіти, шкіл мистецтв, керівників колективів художнього слова. Олександрія, 2007. 140 с.
27. Бурлуцький А.В. Сценічне мовлення періоду професіоналізації українського театру. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Мистецтвознавство*. 2015. Вип. 32. С. 14–20.
28. Бурлуцький А. Українське сценічне мовлення в драматичному театрі – від джерел до сьогодення. Монографія. Одеса : Астропринт, 2011, 212 с.
29. Бурлуцький А.В. Сценічне мовлення в українському театрі: проблема періодизації. *Культура України: збірник наукових праць. Розділ 2. Театральне, кіно-, телемистецтво, хореографія*. Вип. 44. Харків: ХДАК, 2013. С. 222–229
30. Буяльський Б.А. Поезія усного слова. К.: Рад. шк., 1990. 255 с.
31. Важньова Л. А. Скоромовки в мовному тренінгу (Практикум зі сценічної мови) : навч. посібник. Харків : Колегіум, 2015. 170 с.
32. Василюшин М. Роль Панаса Саксаганського у формуванні української сценічної мови та словесної дії. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство*. Тернопіль, 2019. № 1 (вип. 40). С. 171–176.
33. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
34. Грінік Т. Л. Практика інтерпретації художнього тексту. Розділові знаки як засіб виразності та засвоєння навичок звуковидобування. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. 2018. Вип.50. С.102–120.
35. Єлісовенко Ю. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення : навчальний посібник. Київ: Атіка, 2008. 204 с.
36. Єрмоленко С. Я. Культура мови на щодень. К.: Довіра, 2000. 169 с.
37. Іржи Томан. Мистецтво говорити. Київ., 1989. 223 с.

38. Капська А.Й. Виразне читання. Практичні і лабораторні читання. Київ.: Вища шк., 1990. 175 с.
39. Коленко А.В. Чинники успішного формування навичок сценічного мовлення під час роботи над роллю в класі сценічної мови та акторської майстерності. *Science Review*. March , 2018. Vol. 6, 3(10).
40. Олійник Г. А. Виразне читання. Основи теорії : навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1995. 207 с.
41. Курбас Лесь. Філософія театру / упоряд. М. Лабінський. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи». 2001. 917 с.
42. Мар'яненко І.О. Сцена. Актори. Ролі. Київ: Мистецтво, 1964. 290 с.
43. Нечаєнко Т., Винар О. Мистецтво сценічного мовлення як основа професійної підготовки майстрів театру і кіно. *Мистецтвознавчі записки: збірник наукових праць*. Київ : НАККІМ, 2017, Т. 31. С. 308–316.
44. Пасинок, ВГ. Основи культури мовлення: навчальний посібник, Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. 228 с.
45. Петрик Т. Методологічні аспекти формування навичок сценічного читання в роботі над літературним твором. *Вісник Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2010. № 2 (13). С. 100–106.
46. Раденко Ю. В. Основні етапи підготовки літературно-художнього твору до виконання. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2015. Вип. 33. С. 107–113.
47. Риторика: навчально-методичний посібник / укл. Лариса Мафтин. Чернівці: Ченівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2020. 344 с.
48. Саксаганський П. К. Думки про театр. Київ: Мистецтво, 1955. 231 с.
49. Саксаганський П. К. Моя праця над роллю. Київ: Мистецтво, 1937. 39 с.
50. Сокирко Л.Г. Слово актора: Поради з орфоєпії української сценічної мови. Київ : Мистецтво, 1971. 56 с.
51. Стадніченко Н.В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього актора до професійного спілкування: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Запоріз. нац. ун-т. Запоріжжя, 2018. 20 с.

52. Чамата Н.П. Ритміка Шевченка. К.: Наук. думка, 1974. 174 с.